

Programnoter af aftenens solist: Margrethe Thestrup Østergaard.

Aftenens koncert i Mariager kirke har to særlige kendetegn: Den har dels fået et stilistisk rigt indhold af variationer/ suiter – som kan høres i versioner fra tidlig barok til samtidsmusik, og den har desuden fået et stænk ”girl-power” – i form af nonnesuiten af Françaix (som var selvskreven her i Mariager kirke) og i form af den lidt vilde indledning, som den kvindelige islandske Rúnarsdóttir leverer.

Konan og drekin: HR skeler absolut ikke til ”almindelig” orgeltradition. Her og der høres snarest et slægtskab til rockmusik eller filmmusik. Hun er uddannet sanger og komponist fra Reykjavik og København. Øvrige kompositioner omfatter vokal-og kammermusik. Nedenstående tekster fra Johannes’ Åbenbaring står som forlæg for de enkelte satser:

1: Kvinden og dragen: Et stort tegn viste sig på himlen, en kvinde klædt i solen, med månen under sine fødder og med en krone af tolv stjerner på sit hoved. Og der viste sig et andet tegn på himlen, en stor ildrød drage med syv hoveder og ti horn og syv kroner på sine hoveder. Dens hale fejede en tredjedel af himlens stjerner bort og styrtede dem ned på jorden. Dragen stillede sig foran kvinden, der skulle føde, for at sluge hendes barn, så snart hun fødte (Åb 12, 1-4)

2: Frelsen og magten: Og jeg hørte en høj røst i himlen sige: Nu er frelsen og magten og Riget vor Guds og herredømmet hans salvedes. Så fryd jer da, himle, og I, som har bolig i dem! (Åb 12, 10-12)

3: Mikael's engle: Mikael og hans engle gik i krig med dragen, og dragen og dens engle tog kampen op, men kunne ikke stå sig, og de havde ikke længere deres plads i himlen. Den blev styrtet, den store drage, den gamle slange, som hedder Djævelen og Satan, og som forfører hele verden – styrtet til jorden, og dens engle blev styrtet ned sammen med den. (Åb 12,7-9)

Med **Wer nur den lieben Gott lässt walten** er vi tilbage i det mere „beskyttede“ område: Georg Neumark (1621-81) skrev både melodi og tekst til salmen, som blev publiceret i 1641. Den blev hurtigt populær som en af den protestantiske kirkes væsentlige salmer til trøst og opbyggelse. Mange komponister har også brugt melodien som basis for yderligere komposition, således her Georg Böhm, hvis primære virke var i Lüneburg, ved Skt. Johannes’ kirke. Han skrev variationsrækker (som denne), orgel-og cembaloværker og kantater. Især hans sans for forsinger og udsmykning af den enkle melodi var bemærkelsesværdig og vakte berettiget udbredelse i hans samtid.

I dette 500-år for teseopslaget i Wittenberg, er der en oplagt mulighed for at benytte hele eller dele af reference til reformationstidens koraler, bygget på tekster af Luther. Dette **Intermezzo IV** bringer citatet i netop den fragmenterede form, som titlen antyder. Jesper Madsen var i sin levetid en af Danmarks anerkendte og nyskabende organister, der på trods af sine udkantspositioner (!) i Nykøbing Falster og Esbjerg komponerede, underviste og indspillede særdeles produktivt. Stilistisk musikalsk befinder han sig i en fransk-påvirket, modernistisk zone, dog med sin egen, danske tone som det bærende.

Homilius var elev af Johann Sebastian Bach, og organist og underviser i Dresden. Han spilles ikke meget i dag, men hans overleverede orgelkoraler vidner dog om en fin barokmusiker, hvor musikken peger frem mod klassicismen. **Schmücke dich**, (*melodi af Johann Crüger 1649*) blev faktisk i en årrække regnet som en af Bachs egne koralbearbejdelser, og opnåede et BWV nummer, inden forholdene blev bragt i orden. Den inderlige tone kan tilskrives salmens indhold, nemlig at forberede sig på at møde sin Gud i nadverens fælles måltid. Den anden koral, **Wo soll ich fliehen hin**, (*melodi af Jacques Regnart 1576*) er meget fantasifuldt udformet, illuderet med et næsten forvirret tonesprog, med stop, gentagelser og kromatik, som om man ikke kan finde ud af, hvilken vej man skal flygte. Den sidste, **Gelobet seist du** (*før-reformatorsk melodi, bearbejdet af Johann Walter 1524 og med i øvrigt Martin Luther som digter*) har en lys og strålende tone, som passer til jul og lovsang, som er tekstens indhold.

Nu fryde sig hver kristen mand. Bo Grønbech har komponeret sit variationsværk i 2014, og nu er det ikke længere kun en antydning af en Luther-koral. Værket er en moderne fortolkning af hele salmen, vers for vers. Johann Walters melodi, som ligger til grund, er berømt på grund af melodiens udformning, specielt intervallet over fire toner, en kvart, som gentages og ”stables” flere gange. I overtonerækken følger næst efter oktavintervallet, kvinten og kvarten, som kendes fra naturtone-horn, stemning af strygere, og andre ”enkle” sammenhænge. Det giver en stærk og kampgejstvollig baggrund.

Dette udnyttes i Intradaen, som har en pompøs karakter, melodien optræder i bassen, og de øvrige stemmer kommenterer med kvint-og kvartfigurer.

Variation 1: *Nu fryde sig hver kristen mand og springe højt af glæde! Ja, lad os alle trindt om land med liv og lyst nu kvæde! For Gud, så god som han er stærk, har gjort et herligt underværk, betalt i dyre domme.* Musikken springer lystigt

afsted, med glade små figurer og en mægtig trille og springfyr i bassen til sidst. Alt er godt.

Variation 2: *I Djævlens fængsel var jeg sat, jeg var fordømt til døde, min synd mig knuged dag og nat med megen angst og møde; jeg altid dybere sank ned, der var ej vej til salighed, i synden var jeg fangen.* Men nu står det værre til: Melodien er gået i mol, og falder straks ned mod bunden. Kun med besvær kommer den (lidt opad) igen, men alle figurer har faldende tendens og holder melodien (knugende) fast. Akkompagnementet benytter de barokke "seufzer-figurer" (illustrerer suk og klage).

Variation 3: *Min dyd og gerning hjalp mig ej den død at overvinde; den stærke Djævel sagde nej, han lod sig ikke binde; jeg givet var i fjendens vold, han trued mig med syndens sold og dom til evig pine.* Først lægges med dygtighed fine musikalske, tekniske evner for dagen: Som i barokkens variationer forekommer der kanon i overstemmerne, tilmed i afstand af en sekst, hvilket er avanceret. Desuden spilles der med dobbelt pedal, hvor pedalstemme to spiller i omvendning af nummer et, dvs., at bevæger melodien sig op i pedal 1, bevæger den sig tilsvarende ned i pedal 2. Men midt i variationen bliver mennesket fanget – og sidder fast i en akkord, der ikke vil miste grebet. Man er i fjendens vold.

Variation 4: *Da ynked Gud i evighed min jammer og elende, han tænkte på barmhjertighed og ville hjælp mig sende; sit hjerte vendte han til mig og kosted derpå faderlig det kæreste, han havde.* Gud illustreres ved de tunge grundstemmer – giver substans – og melodien er iklædt en løsere rytme og et mere gregoriansk, liturgisk tilsnit. Efter en dramatisk tilspidsning af situationen kommer løsningen frem: Sønnen vil acceptere at skulle afsted. Han vil stige ned (frase i pedalet) og satsen slutter stille og ydmygt.

Variation 5: *Han talte til sin kære Søn: Nu vil jeg mig forbarme; drag ud, mit hjertes krone skøn, vær frelser for den arme; gå, hjælp ham ud af syndens nød, og dræb for ham den bitre død, og lad med dig ham leve!* Nu høres dialogen mellem far og søn. De er to solostemmer af samme karakter, og de er ligeværdige, skønt solo 2 (Sønnen) er lidt slankere i volumen. I teksten er der udelukkende Gud, som taler, men i musikken udlægges det som en tovejs kommunikation. Walters melodi høres fortløbende i akkompagnementet, og satsen slutter med fuld enighed mellem far og søn. De gentager hver især samme frase, et håndslag.

Variation 6: *Guds Søn sin Fader lydig var, han kom til os på jorden, født af en jomfru ren og klar, han er min broder vorden; så lønlig førte han sin magt, bar alskens nød og liden pragt for Djævelen at fange.* Jorden ligger i let omtågede akkorder i midten. Sønnen er nu kommet med sit stilfærdige væsen, men at han er en inkarnation af Faderen, høres i den kanon med kvintafstand, der præger hele satsen. Og nu er der ingen afbrydelser undervejs! Med mildhed gennemføres Sønnens ærinde.

Variation 7: *Nu siger han: Kom hid til mig, tag evigt liv til gave! Jeg led den bitre død for dig, at du den arv skal have; nu er jeg din, og du er min, min bolig skal og være din, os skal ej Fjenden skille.* Sønnen (og Faderen) har løst frelsesopgaven, og melodien høres nu i en enkel og ren version, med kanon i oktaven mellem overstemmer og bas. De fremherskende intervaller er atter kvinten og kvarten, som i Intradaen. Missionen er fuldendt, og mennesket er reddet.

Derfor må man være glad og lystig, og toccataen er derfor det festlige punktum for værket, præget af leg. Melodien høres her og der brudt op i små jubelranker. Toccataens slutning er identisk med Intradaens slutning, og ringen er sluttet.

Så følger de kvindelige portrætter i **Carméliter-suiten**. Jean Françaix komponerer i den neoklassicistiske stil, som er inspireret af den franske kunstnergruppe *Les Six*. Han besidder en bemærkelsesværdig lethed og elegance i sit musikalske sprog, og ganske givet også humor! Carméliter-suiten er egentlig skrevet til en film – *Dialogue des Carmélites* (1960) – med Jeanne Moreau, den nyligt afdøde store, franske skuespillerinde. De enkelte søstre får hver deres musikalske portræt: Den rolige og besindige Blanche, den lyriske og måske lidt drømmende Marie, den mere energiske Anne. Men hov... hvad er der med Constance, har hun mon fået proppen af en flaske...? Mathilde er i hvert fald noget rigoristisk og sandt er det, at Marie fra Saint-Augustin vist kan sætte alting på rette plads, når hun skrider gennem klostret.

Den afsluttende og muntre **Toccata Giocoso** viser Jesper Madsen fra hans sangvinske side- der springes, hoppes, og drilles også en anelse undervejs. Hvem kan fx spotte reformationskoralen *Ak, Fader! lad dit ord og Ånd dog ret få overhånd?* (melodi af J.H. Schein 1627) Den smugles ind som en lille opbyggelig påmindelse midt i slipstrømmen og optræder to gange som tema i forskellige forklædninger. Det er i dag en sjældent brugt salme, så selv en liturgisk kender kommer på en opgave her. Det tilbagevendende hovedtema, som jo netop har den springende karakter, binder dog kompositionen sammen, indtil en udgangsfanfare sætter et festligt punktum.